

بسم الله الرحمن الرحيم

برپا نمودن نماز جمعه در مناطقی که حکام مساجد را می بندند!

(ترجمه)

پرسش

السلام علیکم ورحمت الله وبرکاته!

بعضی از جوانان و شهروندان در تونس نماز جمعه را در مقابل مساجدی برپا داشتند که این مساجد از سوی حکام آن مناطق مسدود گردیده بود، اما تعدادی از امامان مساجد این عملشان را رد کرده و نمازشان را باطل خواندند. این امامان گفتند: نماز جمعه تنها می‌تواند در داخل مساجد اقامه گردد. از شما می‌خواهم که در خصوص حکم شرعی این مسئله، ما را راهنمایی فرمائید و هم‌چنان واضح سازید که با مسدود شدن مساجد باید مردم آن شهر چی کنند؟ الله سبحانه و تعالی در عمر شما برکت نهاده و تلاش‌های شما را بپذیرد.

پاسخ

وعلیکم السلام ورحمت الله وبرکاته!

شکی نیست که اقامه نماز جمعه در مسجد و فضای باز صحیح است. وقتی هردو فراهم بود؛ یعنی وقتی مسجد باز بود و جای برای تمام نمازگذاران وجود داشت، پس نماز در آن جائز و اگر در مسجد جای برای تمام نمازگذاران نبود، در این صورت در فضایی نیز جائز است که نماز بخوانند؛ مهم این است که مکان ادای نماز مکان خاص نبوده؛ یعنی اقامه نماز جمعه در خانه‌ها جائز نبوده و لازم است که در مساجد و در فضای باز و جایی باشد که هیچ‌کسی از داخل شدن در آن جا منع نشود. 1- اگر مساجد مسدود بود، پس نماز جمعه در فضای باز صحیح بوده، هیچ مشکلی ندارد؛ اما کسی که مانع نماز شود، گنهکار است. قبلاً به تاریخ ۱۸ شعبان ۱۴۴۱ ه.ق مطابق ۱۱ اپریل ۲۰۲۰م در این خصوص پاسخی داده بودیم که چنین آمده بود: «... دولت با منع نمودن نماز جمعه در مساجد و یا فضای باز گنهکار می‌شود؛ زیرا نصوص شرعی این مطلب را ثابت ساخته؛ چنانچه این قول الله سبحانه و تعالی چنین می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ

تَعْلَمُونَ﴾ [جمعه: ۹]

ترجمه: ای مؤمنان چون نماز جمعه ندا داده شود، بشتابید به سوی یاد الله (سبحانه و تعالی) و داد و ستد را رها کنید، این به نفع شما است اگر می‌دانستید.

پس این آیه مبارکه می‌رساند که باید مسلمان تلاش به نماز کند و هیچ‌کسی آن را مانع نماز نشود: ﴿فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾؛ بشتابید به سوی یاد الله و داد و ستد را رها کنید!

پس سعی برای نماز فرض است، زیرا امر به سعی در این‌جا مقترن به ترک مباح ذکر شده است... به این ترتیب دولتی که مساجد را مسدود کند، گناه بزرگی را مرتکب شده؛ چنانچه این مسئله را در جای آن ذکر کردیم.

2- جزئیات این مسأله در کتاب حزب التحرير تحت نام احکام نماز چنین ذکر شده است: «اولین جمعه‌ای که بعد از نماز جمعه در مسجد رسول الله خوانده شد، نماز جمعه‌ای بود که در مسجد جواثی عبد قیس در بحرین اداء گردید؛ جواثی قریه‌ای از قریه‌های بحرین است. ابوهیره رضی الله عنه روایت نموده است:

«أنه كتب إلى عمر يسأله عن الجمعة بالبحرين وكان عامله عليها فكتب إليه عمر جمعوا حيث كنتم»

ترجمه: وی نامه‌ای نوشت در حالی که او موظف جمع‌آوری زکات در بحرین بود؛ از عمر رضی الله عنه در خصوص نماز جمعه در بحرین سوال کرد؛ عمر رضی الله عنه در جواب اش نامه‌ای نوشت و گفت: هر جا که هستید نماز جمعه بخوانید. اما روایتی که از رسول الله صلی الله علیه وسلم شده که او فرموده است:

« لا جمعة ولا تشریق إلا فی مصر جامع »

ترجمه: نماز جمعه و تشریقی جز در شهر جامع نیست.

این حدیث صحیح نیست و احمد گفته است که این حدیثی نیست. اما جواز نماز جمعه در فضای باز به این دلیل است که کدام نصی در خصوص ادای نماز جمعه در این زمینه وارد نشده و کدام شرطی گذاشته نشده است؛ پس اگر خواسته باشیم غیر از شرایط عمومی نماز جمعه شرط دیگری بگذاریم، نیاز است که نصی وارد شود.

- جائز است که در یک شهر چند جماعت برپا و وقتی شهر بزرگی بود، جائز است که در چندین مسجد در این شهر بزرگ نماز جمعه برپا گردد؛ قطع نظر از این که نیاز باشد و یا نباشد؛ زیرا در این خصوص کدام نصی بر منع این مسئله وارد نشده است. پس نص بر همان مطلق بودن خود باقی می‌ماند؛ اما این که رسول الله صلی الله علیه وسلم تنها در یک مسجد نماز جمعه خواندند، این عملکردشان دلالت بر عدم جواز برپا کردن نماز جمعه در بیشتر از یک مسجد ندارد؛ زیرا عدم فعل رسول الله صلی الله علیه وسلم بر یک چیز دلالت بر منع فعل آن حضرت صلی الله علیه وسلم ندارد، بلکه برای رسول الله صلی الله علیه وسلم یک مسجد بود که در آن نماز می‌خواند و این عملکردشان به این معنی نیست که رسول الله صلی الله علیه وسلم نمی‌خواست که در بیشتر از یک مسجد نماز جمعه اقامه گردد.» پایان.

3- در کتاب الفقه علی المذاهب الأربعة تألیف عبد الرحمن الجزیری متوفی سال ۱۳۶۰ هـ چنین ذکر شده است: «آیا نماز جمعه در فضای باز صحیح است؟ سه نفر از علماء بر جواز صحت نماز در فضاء باز اتفاق کردند؛ اما علمای مالکی گفتند صحیح نیست.

- علمای مالکی گفتند: نماز جمعه در خانه‌ها و فضاء باز جائز نیست، بلکه لازم است که در مسجد جامع اداء گردد.
- علماء حنبلی گفتند: نماز جمعه زمانی در فضای باز جائز است که نزدیک به آبادانی باشد. نزدیکی به اساس عرف سنجیده می‌شود. اگر فضاء باز نزدیک آبادانی نبود نماز جمعه صحیح نیست و وقتی امام نماز جمعه را در صحراء برپا می‌داشت، باید برای اشخاص ناتوان در آبادانی نائی تعیین کند.

- علمای شافعی گفتند: نماز جمعه زمانی در فضای باز جائز است که نزدیک آبادانی باشد و نزدیکی در نزد شوافع همان مسافت سفر است که به اساس آن نماز قصر و هرگاه مسافر در آن نقطه برسد، قصر نمازها برای مسافر جائز نباشد.

- علمای حنفی گفتند: در مسجد خواندن نماز جمعه شرط صحت این نماز نیست، بلکه لازم است که نماز جمعه در فضای باز برپا گردیده، به شرط این که بیشتر از یک فرسخ از شهر دور نبوده و امام به اقامه نماز جمعه در آن جا اجازه داده باشد؛ چنانچه در بحث شروط این مسئله گذشت.»

خلاصه

أ- طوری که می‌بینید، امام مالک نماز جمعه را در مسجد واجب کرده؛ بناءً مسدود شدن مسجد توسط حاکم باعث تعطیل فرض جمعه گردیده و هرگاه حاکم امت را از اقامه نماز جمعه منع نمود، بر امت لازم است که در مقابل آن استاده شود.

ب- اما سائر فقهاء مخصوصاً اصحاب مذاهب اقامه نماز جمعه را در مسجد و فضای عام جواز می دهند.
ج- آنچه ما آن را در این مسئله ترجیح می دهیم، چیزی است که در فوق بیان و گفتیم (که نماز جمعه در مسجد و فضای عام جائز بوده و وقتی هردو بخش آمده بود، یعنی هم مسجد باز و گنجایش ادای نماز را بر نمازگذاران داشت، پس نماز در مسجد شده و اگر گنجایش نماز بر نمازگذاران در مسجد نبود، نماز در فضای باز جائز است؛ مهم این است که مکان خاص نباشد. یعنی نماز جمعه در خانه‌ها جائز نبوده، بلکه لازم است که در مسجد و فضای باز و جای باشد که هیچ کسی از داخل شدن در آن مکان منع نشود؛ ولی در صورتی که مساجد قفل باشد، نماز جمعه در فضای باز جائز بوده، هیچ اشکالی در ادای آن وجود ندارد. اما کسی که ادای نماز را در مساجد منع می کند، گنهکار است.) بناءً نماز شما صحیح بوده، اما دولت دو گناه را مرتکب شده است: اول این که چرا مسجد را قفل نموده؟ و ثانیاً این که دولت تلاش کرده نماز را در ساحه مسجد منع کند. ما عاجزانه از الله سبحانه و تعالی می خواهیم که خلافت را به زودترین فرصت برپا کرده تا مسلمانان نماز را به همان صورت و شکل اصلی اش اداء کنند:

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ [بینه: ۵]

ترجمه: در حالی که جز این مأمور نبودند که الله یکتا را به شیوه‌ای که دین را حق گرایانه برای او خالص کرده باشند،

بنده‌گی کنند و نماز را برپا دارند و زکات را بپردازند و این است دین برپا دارنده.

برادرتان عطاء ابن خلیل ابوالرشته

۲۲ جمادی الاول ۱۴۴۲ ه.ق

۶ جنوری ۲۰۲۱ م

مترجم: مصطفی اسلام